

DEMOKRATIN DÖR I HETTAN

fri tanke

ERIKA BJERSTRÖM

Innehåll

Förord av Åsa Wikforss	9
Inledning	15
1. I klimatets frontlinje	27
2. Växande spänningar i en hetare värld	39
3. Högerpopulismens nya slagfält	61
4. Tilltagande storm	83
5. Den amerikanska vändningen	105
6. En desperat generation	137
7. När man skjuter budbäraren	155
8. Diktaturernas väg till den gröna omställningen....	177
9. Bråttom att renovera demokratiska institutioner ..	193
10. En rättvisare väg.....	219
Författarens tack.....	243
Noter	245

Till mitt första barnbarn Bo, född den 16 juni 2025.
Med dig återföddes mitt hopp.

Förord

DET ÄR EN tragedi som utspelar sig, men inte i den antika meningen. I det grekiska dramat är det tragiska slutet oundvikligt, förutbestämt av gudarna. Även när hjälten får veta vad som kommer att hända, och tar alla mått och steg för att undvika det förfärliga, kommer det oundvikligen att inträffa. Människan är ett offer för gudarnas nycker, hon får finna sig i att katastrofen inte kan stoppas.

Klimatkatastrofen är inte oundviklig. Vi vet vad som är på väg att hända och vi vet vad som krävs för att undvika det. Det har vi vetat länge nu, ända sedan 1896 då den svenske fysikern Svante Arrhenius visade att förbränning av fossila bränslen orsakade koldioxidutsläpp som skulle medföra en växthuseffekt med stigande temperaturer till följd. Han oroade sig inte särskilt mycket för det utan tyckte det kunde vara bra om det blev lite varmare i vår del av världen. Nu vet vi så mycket mer. Under flera decennier har den samlade klimatforskningen pekat i en och samma riktning. Mänskliga utsläpp bidrar till klimatförändringar som kommer att få katastrofala konsekvenser om inget görs. Det som står på spel i denna tragedi är inte en enskild människas öde, som i det grekiska dramat, utan mänsklighetens öde.

Om det tragiska slutet inte är oundvikligt, varför undviker vi det inte? Varför tar vi inte till oss den kunskap som finns och agerar därefter? Den stadiga marschen mot avgrunden ter sig helt obegriplig. Vi har visat vad vi är kapabla till när det krävs. När Covidpandemin slog till i mars 2020 kraftsamlade världen.

Politiker världen över var tydliga med stundens allvar och agerade snabbt. Människor lyssnade och anpassade sig (mestadels). Vi avstod från sådant som var viktigt för oss, som att resa och umgås med vänner, eftersom vi insåg vad som stod på spel. Det globala forskarsamhället gick samman. Det sades att det skulle ta minst fem, kanske tio år, innan ett effektivt och säkert vaccin fanns på plats. Men tack vare enorma forskningsinsatser kunde man börja vaccinera människor ett drygt år senare. Och, inte minst, journalistiken ställde om med ett stadigt fokus på pandemin. Många journalister blev specialister som hjälpte oss att förstå komplicerade fakta runt sjukdomen. I Sverige höll Folkhälsomyndigheten dagliga presskonferenser inför ett stort pressuppbåd och SVT upplät varje kväll substantiellt utrymme åt utvecklingen.

Varför klarar vi inte att göra samma kraftsamling när det gäller klimatet? Vad ligger bakom vår oförmåga? Och vad krävs för att vi ska komma till krisinsikt och agera därefter? Dessa frågor står i centrum för Erika Bjerströms bok. Men det är inte en bok i mängden om en galopperande kris utan en djupt personlig bok som ger en unik inblick i vad som pågår. Bjerström skriver utifrån sin stora erfarenhet som klimatjournalist. Hon ger oss nycklarna till tragedin genom att avlägga en skrämmande rapport från kriget mot klimatjournalistiken.

Det hela börjar år 2019 då Bjerström tog uppdraget som SVT:s första globala klimatkorrespondent. Hennes uppdrag var inte bara att bevaka forskningen runt klimatkrisen utan också att göra den begriplig och nära genom att gestalta hur den drabbar människor och förändrar naturen. Det är ett viktigt uppdrag. Ett av skälen till att vi har så svårt att ta klimatförändringarna på det allvar de förtjänar är att utvecklingen sker så stegvis. Krisen griper ännu inte in i våra vardagsliv och kunskapen om den känns abstrakt för så många av oss. De

reportage Bjerström gjort genom åren har hjälpt oss att förstå allvaret i vad som är på väg att hända. Hon har varit på plats och förmedlat kunskap om döende glaciärer på Grönland, skogsbränder i Portugal, översvämmade fiskebyar i Elfenbenskusten, en utslagen fruktindustri i Tjeckien, torka i Australien och önationer vars invånare vet att det är en tidsfråga innan deras älskade paradisöar är borta. Och på många, många andra ställen där natur och människor redan lever med krisens konsekvenser. I uppdraget ingick också att rapportera om hur människor använder sig av sin kunskap och kreativitet för att hitta lösningar: om världens första solkraftverk i Saharas öken, om tidvattenkraftverk på Orkneyöarna, klimatanpassade jordbruk och hållbara städer, bland annat.

Det handlar med andra ord om just den sortens journalistik som världen behöver just nu.

Klimatforskningen är tydlig, vi vet vad som sker och vad som måste göras för att förhindra en katastrof. Nu måste politiken ta vid. Men för att det ska ske måste politikerna acceptera vad forskningen säger och agera därefter. Och det kräver i sin tur att människor i världens demokratier tar till sig denna kunskap, att de på allvar förstår vad som håller på att hända och röstar fram politiker som är villiga att göra något åt det. Klimatjournalistiken utgör därför en helt avgörande länk mellan forskningen och politiken: den ger människor den upplysta förståelse som allt demokratiskt beslutsfattande i grunden måste vila på. Utan kunniga medborgare kan vi inte lösa samhällsproblemen. Det var för att människor förstod hur farligt Covid var som politiken klarade av att skydda våra samhällen och rädda liv.

Just därför att denna journalistik är så viktig är det som hände Bjerström djupt upprörande. I boken beskriver hon det utförligt. Hatstormar på sociala medier, ständiga anmälningar till Granskningsnämnden, stor spridning av lögner om henne

och hennes familj, sexistiska påhopp och dödshot. Hon fick vänja sig vid ändlösa säkerhetsmöten, överfallslarm i mobilen och anonymiserad identitet. Allt detta för att hon gjorde sitt jobb som klimatreporter.

Mediekritik hör självklart hemma i en demokrati. Medierna formar vår bild av samtiden och det journalistiska ansvaret är därför stort. I Sverige kompletteras den stora pressfriheten med en uppsättning frivilliga medieetiska regler. En grundtanke är att journalister ska ta ansvar för riktigheten i sin rapportering, att de ska söka upp sanningen, vara objektiva och undvika ensidighet. När medierna brister på dessa punkter ska de kritiseras. Men det som drabbade Bjerström, och det som drabbar så många andra journalister nu, är inte mediekritik. Det som sker är osakliga personangrepp vars syfte är att underminera förtroendet för medierna, stoppa kunskapsförmedlingen och straffa enskilda journalister.

Som Bjerström tydliggör sker inget av detta i ett vakuum. Attackerna på journalister, vreden och förnekelsen drivs av starka politiska och ekonomiska krafter. Under många år har fossilindustrin satsat enorma summor pengar på att förhindra att människor tar till sig kunskapen om klimatförändringarna. Redan 2006 kunde UK Royal Society identifiera 39 organisationer som ägnade sig åt att sprida desinformation om klimatet. Oljebolaget Exxon Mobil var en av de största donatorerna. Tjugo år senare har förnekelseindustrin turboladdats som ett resultat av det nya digitala informationslandskapet. I en rapport från 2025 konstaterar IPIE (International Panel of the Information Environment) att informationskrisen har intensifierat och förstärkt klimatkrisen.¹ Enligt rapporten har fossilindustrin ägnat sig åt ett dubbelt bedrägeri: dels har man försökt stoppa politiska åtgärder genom att så tvivel runt klimatvetenskapen, dels har man, med en strategi som kallas *greenwashing*,

försökt framhäva sig själva som en hållbar verksamhet. Och de är inte ensamma. I rapporten konstateras att en rad andra industrier, från amerikanska elbolag till såväl flygbolag som fast food-företag, bidragit till att sprida falsk och missvisande information.

Under samma period har klimatfrågan fått en politisk stämpel. Under 1990-talet var frågan fortfarande tämligen neutral, till och med i USA. Demokrater och Republikaner var visserligen oeniga om hur klimatförändringarna bäst skulle motverkas, om det krävdes regleringar eller om man skulle satsa på marknadslösningar, men politiker från båda lägren accepterade klimatvetenskapens grundläggande empiriska slutsatser – att klimatet förändrades som ett resultat av mänskliga aktiviteter och att det kunde få ödesdigra konsekvenser om inget gjordes. Efter decennier av industrins lobbyverksamhet har klimatfrågan blivit en »vänsterfråga«. Republikanska politiker accepterar inte längre vad vetenskapen säger och president Trump har inlett sin andra presidentperiod med att (återigen) ta USA ur Parisavtalet och med att försöka krossa Joe Bidens stora investeringar i grön teknik. Dessutom står allt som har med klimatforskning att göra under systematisk attack.

Trump har gott sällskap av högerpopulistiska politiker världen över. Sedan tidigt 2010-tal är demokratin på tillbakagång globalt. I nya såväl som gamla demokratier pågår en autokratiseringsprocess där folkvalda politiker steg för steg nedmonterar demokratin grundläggande fri- och rättigheter, som mediefriheten och den akademiska friheten. Det mest dramatiska exemplet är när detta skrivs utvecklingen i USA. Genom åren har Bjerström rapporterat om kampen för demokratin från länder världen över och i boken förklarar hon sambanden mellan klimatfrågan och demokratin framtid: Dels handlar det om att högerpopulister har börjat införliva klimatfrågan i

berättelsen om en »globalistisk« elit – den som sprider lögnen för att stärka sin egen makt, förtrycka folket med regleringar och försvaga det nationella oberoendet. Samma berättelse som man tidigare använt med stor framgång i frågan om invandring. Dels kommer klimatkrisen att ställa våra demokratier inför stora prövningar – översvämningar, bränder, flyktingströmmar – vilket riskerar att underminera förtroendet för demokratin och bereda vägen för auktoritära krafter.

Redan nu höjs röster för att demokratin borde ersättas med ett auktoritärt system som ska kunna lösa klimatkrisen. Den som vet något om hur auktoritära regimer fungerar inser hur farliga sådana resonemang är och Bjerström belyser det väl. Filosofer sedan Platon har fantiserat om ett expertvälde som bara fattar goda beslut men världshistorien har lärt oss vad oinskränkt makt för med sig: förtryck, krig och politiska beslut som bara gynnar den egna makten, med obeskrivligt mänskligt lidande i dess spår.

Det finns egentligen bara en väg framåt: Att vitt och brett sprida den livsnödvändiga kunskapen om klimatförändringarna och de lösningar som finns. Forskningsläget är entydigt. Nu gäller det för människor att ta till sig den kunskap som finns och kräva att våra politiker agerar därefter. Den förmedlande länken är den utsatta klimatjournalistiken. Den behöver allt stöd den kan få – från de stora mediebolagen, från våra folkvalda och från alla oss som läser, lyssnar och tittar. Låt denna bok bli ett startskott.

Åsa Wikforss

Ystad den 30 juni 2025

Inledning

»Likt vansinniga slösare förstör vi vad vi fått i arv av våra fäder,
och våra efterkommande ska ställa oss tillrätta för att vi har
förskingrat deras rättmätiga arvedel.«

Svante Arrhenius, 1919

ATT FÅ SE henne var ett sådant ögonblick i mitt liv då jag kände djup förundran över att ha fått födas på den här planeten. Den svarta orkidén är en elegant varelse. Med sina blodsvarta blomblad ser hon ut som en 1700-talsdam som i en regnskogssal vilar på sin gröna stol av krinolin. Jag hade turen att se den sällsynta orkidén när vi skulle upp till en forskningsstation på vulkanen Orosi i norra Costa Rica. Jag var en av deltagarna i en fältkurs i tropisk ekologi, en månad av fältstudier där vi sov i sovsäckar på regnskogens golv och blev väckta till vrålapornas rop varje morgon. På vägen ner från lägret några dagar senare sökte jag efter henne men hon var försvunnen, åter förmultnad, allt går så fort i tropikerna, blomningstiden är kort. Den svarta orkidén kan bara existera i en temperatur mellan 13–24 grader och kan bara pollineras av fladdermöss, därför anses den vara »genetiskt svag«. Den är illa rustad att möta en allt varmare planet.

Den svarta orkidén är en av många varelser som just nu kämpar på gränsen till det möjliga för sin existens. De lever hemliga liv, de flesta osedda av mänskliga ögon från födelse till död, de saknar en prislapp som skulle motivera deras värde och nytta.

Det är allvar nu. Livsväven trasas allt snabbare sönder. Vi håller med professor Johan Rockströms ord på att skjuta ut oss ur livets korridor, ett livsutrymme där den perfekta medeltemperaturen uppstod för 12 000 år sedan, och gjorde att jordbruket och sedermera civilisationen kunde utvecklas. En livskorridor som bara kan existera inom en variation av 1,5 grader. Därför är målsättningen i Parisavtalet om att inte överskrida 1,5 graders uppvärmning av planeten ingen godtycklig politisk ambition utan en skarp vetenskaplig gräns.

I en allt hetare värld, där både människor, växter och djur kämpar för att anpassa sig till nya och hårda livsvillkor, växer de politiska spänningarna. De ekonomiska kostnaderna för den gröna omställningen, stigande livsmedelspriser och de 143 miljoner människor som enligt Världsbanken kan komma att behöva lämna sina regioner på grund av hettan, kräver enorm politisk handlingskraft och underblåser rörelser som erbjuder enkla lösningar. Klimatkrisen är inte längre en isolerad kris – den förstärker andra kriser.

I juni 2025 gick den ansedda finanstidningen Financial Times ut med en stark varning.² Nästa stora finanskris kommer inte att utlösas av traditionella marknadsmekanismer utan av det snabbt accelerande sammanbrottet av planetens bärande natursystem. Chocker i form av extremväder och kollapsande ekosystem leder till att försäkringsbolag slutar försäkra och finansiella låneinstitut vägrar låna ut pengar. Regioner som allt oftare drabbas av översvämningar, torka eller skogsbränder innebär för höga risker. Följden kommer bli att hela regioner blir omöjliga att försäkra och att fastighetsmarknader dalar i värde. Men till skillnad från finansmarknaders cykliska återhämtning kommer det här att förvärras i takt med att klimatförändringarna intensifieras.

Om man istället lyssnar till många av dagens politiska ledare så råder ingen klimatkris. Både i USA och Europa har den gröna omställningen och klimatmålen blivit alltmer ifrågasatta. Bara några månader efter sin återkomst till Vita huset hade Donald Trump krossat den amerikanska klimatlagstiftningen, tystat forskare och förbjudit ordet »klimatförändring« på myndigheters hemsidor. Administrationen i Vita huset aviserade våren 2025 att de ämnar rekrytera forskare som ska visa att global uppvärmning inte är så farlig utan egentligen gynnar mänskligheten. De ska sammanställa en rapport som ska göra en ny bedömning av klimathoten och ersätta den nuvarande, National Climate Assessment, NCA, som ges ut vart fjärde år och som varit central för tidigare presidenters klimatpolitik.³ I EU-valet 2024 tappade de gröna partierna 20 mandat medan högerpopulistiska och konservativa partier gick framåt. I nationella val i bland annat Tyskland, Nederländerna, Frankrike, Slovenien, Österrike och Storbritannien kampanjade högerpopulister inte längre bara för att stoppa migrationen utan också för att riva upp landets klimatlagar och lämna Parisavtalet. När EU-kommissionen började möta växande motstånd mot sin klimatagenda från många av sina medlemsländer döpte de om »The Green Deal« till »Clean Industrial Deal«, för att tydligare betona tillväxt som affärsplan.

Utvecklingen ser vi även i Sverige, där den gröna omställningstakten har bromsat in på flera områden sedan Tidöregeringen tillträdde 2022. I mars 2025 deklarerade Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson att det var dags att förpassa många klimatlagar till »den klimatpolitiska kyrkogården« och ersätta den gröna omställningen med en annan »grön« omställning – den militära upprustningen.⁴

När jag år 2019 tog jobbet som SVT:s första globala klimatkorrespondent gick de politiska tongångarna annorlunda. Un-

der 10-talet hade engagemanget för klimatfrågan vuxit i Europa. 2010 drabbades Ryssland och östra Europa av extrem hetta och skogsbränder som skördade 55 000 människoliv. Centraleuropa översköldes av kraftiga översvämningar med omfattande materiella skador 2013, och i Sverige inträffade 2018 en av de värsta skogsbränderna i modern tid. Det tilltagande extremvädret och klimatforskarnas alltmer enträgna varningar bidrog till större engagemang och kunskap hos allmänheten. Klimatfrågan hamnade högst på den politiska dagordningen. Det rådde konsensus om att uppvärmningen av planeten måste hejdas och många menade att det också var tekniskt möjligt. Priserna på förnybar energi gick ner. OECD utnämnde grön teknik till en av de snabbast växande framtidsbranscherna, vilket bidrog till att näringslivet började ge upp sitt motstånd och se möjligheterna med den gröna omställningen. Hundratusentals medborgare hade gått ut på gatorna i många av Europas huvudstäder, inspirerade av Greta Thunberg och andra unga klimataktivist. När EU gick till val 2019 var klimatfrågan en av de mest prioriterade frågorna. EU:s medborgare röstade in rekordmånga parlamentariker som ville driva på den gröna omställningen och som snabbt röstade igenom EU »Fit for 55«, den största sammanhängande klimatlagstiftningen som sett dagens ljus.

Sedan kom bakslagen. Covidpandemin lade en död hand över Europas klimatrörelser, de fick varken träffas eller demonstrera. När de bara kunde mötas online minskade antalet protester och klimatrörelsen tappade kraft. Den ekonomiska krisen som pandemin hade utlöst förvärrades av att Ryssland invaderade Ukraina 2022. I spåren av energikris, militära hot, inflation och missnöje med den ekonomiska utvecklingen skiftade väljarnas prioriteringar från klimatåtgärder till ekonomisk och militär säkerhet. I det nya världsläget skapade de ambitiösa klimatlagarna oro i vissa samhällsgrupper.

Under 20-talet har högerpopulistiska partiledare börjat lova människor att de inte behöver vara rädda för precis det som borde oroa dem mest – accelererande klimatförändringar. Deras taktik fungerar. Den fångade upp missnöjet hos lantbrukare och landsbygdsbefolkningen som uppfattade klimatpolitiken som ett hot mot jobben och möjligheterna att leva kvar. I land efter land har högerpopulistiska partier rönt valframgångar genom att göra klimatpolitiken till en central del av sin politiska strategi, med budskapet att Etablissemangen – »den gröna eliten« – vill förstöra vanliga människors ekonomi. Samtidigt har politikerna som står bakom klimatmålen misslyckats med att förklara hur medborgarna gynnas av grön tillväxt.⁵ Skiljelinjerna mellan storstad och landsbygd har växt, liksom klyftorna mellan EU:s medlemsländer, där kolberoende stater vill bromsa den gröna omställningen. På bara några år har klimatfrågan förlorat sin särställning i opinionen.

Samtidigt som jag rapporterade om hur haven slog värmer rekord under 20-talet, trafikljus sattes ur spel, järnvägsspår kröktes i den glödande värmen, skogsbränder rasade och både 2023 och 2024 blev de varmaste åren som någonsin uppmäts började jag märka av en annan tilltagande storm.

Ytterhögerens politiska inflytande har växt och demokratin är världen över på tillbakagång. I en tid då motståndskraftiga och livaktiga demokratier skulle behövas som bäst, när det behövs starka institutioner för att möta denna enorma utmaning, är dess institutioner både skamfilade och trötta. De senaste trettio årens framsteg är utraderade. I februari 2025 presenterade *The Economist* sin årliga sammanställning över tillståndet för demokratin i världen. Sedan 2006 har de satt betyg på 167 länder utifrån fem kriterier: fria och allmänna val, mänskliga rättigheter, regeringars respekt för pluralism, politisk kultur samt möjlighet att delta i politiska beslutsprocesser. 2025 var be-

tyget entydigt: aldrig har demokratin varit i sämre skick sedan mätningarna inleddes. Bara 13 procent av jordens befolkning lever i fullvärdiga demokratier.

Det är ett olyckligt sammanträffande, om än ingen slump, att klimatets och demokratis kris pågår parallellt. Strategierna för att montera ner demokratin och skrota klimatåtgärder följer samma mönster. »Etablissermanget« attackeras och anklagas för att inte längre värna nationens intressen, medierna anklagas för att vara del av eliten och gå i dess ledband. Domstolar och universitet blir snabbt måltavlor och drabbas av indragna medel, ledningen avskedas och ersätts av politiskt tillsatta chefer. Det skedde i Venezuela, Polen, Ryssland, Brasilien, Ungern, Argentina, det sker nu i USA. Journalister och liberala vänsterpolitiker hängs ut. »Det är en skuggarmé som ska elimineras, de är insekter som överlevt vintern, de ska städas bort«, sa Ungerns premiärminister, högerpopulisten Victor Orbán, i ett vårtal 2025.

Högerpopulistiska partier har gjort klimatförnekelse till en av sina ideologiska grundbultar.⁶ I land efter land har auktoritära nationalisterna på senare år fångat upp människors missnöje och oro, med löften om att sätta stopp för »klimatterrorn« och »CO₂-hysterin«. Desinformationen har blivit alltmer effektiv. Den oro som rörs upp utnyttjas sedan för att vinna valröster. När de väl fått makten använder de den till att skrota klimatlagar, men också till att ge sig på medier och kulturella institutioner, censurera forskare, dra in anslag till universitet, inskränka HBTQ-rättigheter, försvaga domstolar och koncentrera alltmer makt till sig själva.

För klimatets del är det inte bara högerpopulisternas attacker som är det enda problemet. Lika oroväckande är att traditionella partier från höger till vänster anpassar sin politik och bromsar omställningen, av rädsla för att förlora röster i nästa

val. Kortsiktiga politiska vinster prioriteras på bekostnad av förödande ekologiska och samhälleliga förluster på längre sikt.

När jag väl började se det här mönstret lämnade det mig ingen ro. Om det var jag inte ensam; sambandet mellan demokrati- och klimatkrisen har de senaste åren vuxit till ett eget forskningsfält, framförallt i USA och Sverige. »Populistiska partier och ledare i Europa och USA har aktivt kampanjat utifrån falska klimatbudskap och har därmed hindrat klimatåtgärder. Väljarstödet för populisterna sammanfaller med låg tilltro till demokrati och med klimatförnekande. På så vis utgör den växande högerpopulistiska rörelsen ett dubbelt hot mot demokratiska principer och hållbarhet«, skriver exempelvis demokratiforskaren Daniel Lindvall.⁷ Samtidigt innebär klimatkrisens konsekvenser, som flyktingströmmar, kollapsad livsmedelsförsörjning och minskad välfärd stora påfrestningar på demokratins grundstruktur. Snabba beslut krävs på flera nivåer, vilket kan vara svårt att hantera i splittrade demokratiska system. Demokratierna, redan slitna och trötta av finanskriser, migrant- och energikriser, pandemier, inflation och lågkonjunkturer tycks vara dåligt rustade för att ta sig an den största utmaning som mänskligheten någonsin stått inför. En av vår tids stora tragedier är att klimatkrisens dramaturgi inte går i takt med våra demokratiska valsystem. Just nu verkar det inte gå att vinna några val med en ambitiös klimatpolitik. Det råder klimattystnad i de länder som fortfarande har tydliga utsläppsminskningar inskrivna i sina lagar.

När jag för två år sedan började skriva den här boken hade jag inte i min vildaste fantasi kunnat föreställa mig hur snabbt farhågorna skulle komma att infrias.

Mitt uppdrag som global klimatkorrespondent bestod i att skildra hur klimatkrisen drabbar människor i hela världen och rapportera om möjliga, konstruktiva lösningar. Mitt upp-

drag var också att hitta vägarna framåt: jag besökte världens modernaste teknikanläggningar för förnybar energi, som världens första solkraftverk i Saharas öken, tidvattenkraftverk på Orkneyöarna, klimatanpassade jordbruk, hållbara städer. Jag fick exklusiva intervjuer med flera av världens centrala aktörer inom klimatpolitiken, som USA:s förre utrikesminister John Kerry och IPCC:s ordförande Jim Skea. Det var ett svårt uppdrag, för min drivkraft var att skildra det som ännu inte var känt för våra tittare, jag krävde hela tiden av mig själv att hitta och rapportera om nya perspektiv på vår tids mest komplicerade och konfliktfyllda utmaning.

Den amerikanska historieprofessorn Timothy Snyder har i sin bok *Om tyranni: tjugo lärdomar från det tjugonde århundradet* identifierat stegen bort från demokrati. Det första offret är sanningen. Det andra offret är de som står för den faktabaserade kommunikationen, som forskare, jurister och journalister. Syftet är att försöka beröva yrkesmänniskor deras legitimitet, att ifrågasätta faktapåståenden genom att undergräva trovärdigheten hos den som framför dem, att avhumanisera i syfte att stoppa dem från att skriva, forska och höras. Det skulle visa sig att jag som journalist på public service med klimatet som bevakningsområde var den perfekta måltavlan.

Under mina år som global klimatkorrespondent kom jag att bli en av Sveriges mest hatade, hotade och förtalade journalister. Varje reportage jag gjorde hade en skuggsida. Ett enskilt reportage kunde generera uppemot tusen hatiska inlägg i sociala medier, många med likalydande formuleringar som tyder på att en del drev var samordnade och orkestrerade. Det fanns mönster av samordning och systematik. Nästan varje inslag och framträdande jag gjorde i Rapports eller Aktuellt studio anmälades till Granskningsnämnden. Bakom angreppen fanns också ekonomiskt kapitalstarka aktörer som kampanjorganisa-

tionen Näringslivets Medicinstitut, som återkommande »granskade« och smutskastade min bevakning. Ingen annan enskild journalist har så ofta blivit uthängd av organisationen. Vid varje tillfälle fylldes min inkorg av hatmejl.

Till skuggsidan av mitt uppdrag på SVT hörde också ändlösa säkerhetsmöten. Jag blev attackerad i tunnelbanan, fick döds-hot, tvingades skaffa överfallslarm i mobilen och anonymisera min identitet. Det blev vardag att se lögnen om min person och familj spridas på nätet, lögnen om påstådd politisk tillhörighet, infernaliskt elaka attacker mot mig som person, som kvinna och mitt utseende.

Den inbromsande klimatomställningen, nedmonteringen av demokratin, påhoppet på en enskild journalist. Allt detta hör ihop.

I den här boken kommer du att möta några av de här människorna vid klimatkrisens frontlinjer, på Grönland, i Pakistan, på Maldiverna, i södra Kalifornien. Du får också möta dem som arbetar för att hitta lösningar och jag belyser ett antal färiska studier som visar att medborgare i många länder, inte minst i Sverige, vill se en skärpt klimatpolitik. En klar majoritet anser till exempel att pengar hellre ska satsas på investeringar i klimatomställningen än sänkta bensinpriser.⁸ Medan klimatkrisen utsätter demokratin för ett gigantisk stresstest, kan den också vara en chans att vitalisera demokratin. Jag har intervjuat forskarna som försöker hitta vägarna framåt för att rädda demokratin från sin undergång, som resonerar om hur man kan nå och engagera medborgare i omställningsarbetet mot en ny civilisation, som ryms inom biosfärens grundprinciper.

Under en predikan i Katarinamässan sa prästen Camilla Lif några ord som stannat kvar: »Jag vägrar att bosätta mig i insikten att det är mörka tider nu ... Att känna hopp är en fråga om disciplin. Det måste övas med intention och uthållighet.«

Känner jag hopp? Det är en fråga som jag får kämpa med. Ett spontant svar är nej. Vi ser hur påtryckningarna från icke-demokratiska och brutala regimer utmanar västvärldens demokratier. Vi har dessutom redan förlorat omätbara naturvärden, och människor har redan dött på grund av klimatkrisen. Sanningen om klimatkrisen tycks vara näst intill outhärdlig för oss att ta in. Våra hjärnor verkar inte vara programmerade att hantera insikten om risk på en så stor skala. Oftast tar vi istället in informationen i tusentals små fragment, ögonblicksbilder som blir till ett mikrokosmos av det oerhörda, som när fågelcentralen i Kungälv sommaren 2018 fick in ovanligt många samtal om fågelungar som flydde sina bon under plåttaken i ren panik på grund av värmen, trots att de inte var flygfärdiga. Folk hittade dem på trottoaren.

Samtidigt är hopplöshet inget värdigt alternativ. Hopp och förtvivlan kan existera sida vid sida. Kanske kommer jag inte att få uppleva en avgörande vändpunkt under min livstid, men det finns en oändligt lång, osynlig linje som förbinder människor i generationer före och efter oss i kampen för frihet, demokrati och hållbara förutsättningar för allt levande på vår planet. Trots allt vill en majoritet av svenska väljare se en mer ambitiös klimatpolitik. Det inger hopp.

Det jag med säkerhet vet är att jorden inte får fortsätta att hettas upp, att varje tiondels grad spelar roll. Om vi misslyckas är jag övertygad om att demokratin kommer att dö i hettan och övergå i ett kaos som kommer att bana vägen för starka män som vill betvinga kaoset med fascismens medel. Om världens demokratier inte kan hantera klimatkrisen tror jag inte att de kan överleva den. Med växande spänningar i en allt hetare värld är det som vi nu upplever i värsta fall bara början.

Någon form av krisinsikt om detta scenario måste ha funnit sig när världens politiska ledare lyckades enas om ett

Inledning

klimatmål om max 1,5 graders uppvärmning i Parisavtalet. Sensommaren 2019 fylldes gatorna av människor som över hela världen krävde ännu kraftigare åtgärder för klimatet, och politikerna lyssnade. Sex år senare, i juni 2025, gick en grupp franska klimatforskare ut och menade att målet på 1,5 grader inte längre är möjligt att nå.⁹ Men demonstranterna syntes inte längre till. På bara sex år hade de politiska vindarna vänt. Den här boken är berättelsen om vad som hände de där åren.

Erika Bjerström

Bergslagen den 4 juli 2025